
RECENSIONS I NOTES BIBLIOGRÀFIQUES

CUNNINGHAM, C. *El síndrome de Down. Una introducción para padres.* Paidós. Barcelona, 1990.

Ser pares és una feina difícil i de vegades molt solitària. El sentit comú, les experiències infantils dels progenitors, una petita ajuda del sistema extrafamiliar i els *mass-media*, amb la proliferació de revistes i llibres sobre el creixement infantil, els possibles riscos que comporten les diferents situacions i les coses que poden sortir malament en el futur, heus aquí les bases de la preparació dels pares. D'aquesta manera, els pares tenen a l'abast uns patrons segons els quals modelar la seva conducta.

Però si un infant neix amb una alteració com la síndrome de Down, aquests patrons desapareixen. No tots els pares tenen un veí o un conegut que hagi passat aquesta experiència, i encara menys troben en el mercat una bibliografia divulgativa que, amb sensibilitat i una terminologia adequada i assequible, expliqui el que implica i significa ser pares d'un infant amb la síndrome de Down.

*Aquest llibre omple un buit important en el nostre medi, perquè la informació en castellà és molt escassa. L'autor, catedràtic de la Universitat de Manchester, per la qual es doctorà, va començar com a mestre i ha

dirigit diversos projectes d'investigació relacionats amb les famílies d'infants amb discapacitat intel·lectual. Considerat una autoritat en el desenvolupament primerenc i l'educació d'infants amb síndrome de Down, se centra en les necessitats dels pares i en la importància de la seva implicació en tot el procés de creixement del fill. En aquesta edició, ara en llengua castellana, l'autor posa al dia el llibre publicat en llengua anglesa per primera vegada el 1982.

Dels pares de fills amb discapacitats intel·lectuals, els d'un infant amb la síndrome de Down —ara que aquesta alteració es pot diagnosticar en el moment mateix del naixement o poc després i essent, d'altra banda, molt estesos els mites que s'hi refereixen—, segurament són dels més necessitats d'informació. Amb aquesta obra, l'autor intenta satisfer aquesta necessitat. Ben encertadament, adverteix, al prefaci de la segona edició i a la introducció, que la quantitat d'informació que es vol rebre i que es pot assimilar és decisió dels pares, ja que cada família té els seus propis patrons d'adaptació i cal no perdre la perspectiva de la singularitat de la persona amb síndrome de Down. Amb aquest motiu, proposa una explicació general de les diferents característiques d'aquesta síndrome tot anotant-ne una llarga llista d'excepcions.

Tot i ser un llibre dedicat als pares, ja que respon les pregun-

tes que ells es plantegen constantment, també és fruit de l'experiència i d'un treball de més de deu anys amb famílies, i, per tant, molt útil a tot professional o persona interessada en aquest problema.

L'obra es divideix en set capítols, que es poden llegir aïlladament, de manera que els pares no ho hagin de fer en un ordre específic i puguin, doncs, satisfer més ràpidament la necessitat d'informació de l'aspecte concret que en un moment els preocupi més. Al final de cada capítol, l'autor resumeix els punts principals perquè, tal com indica a la introducció, els pares se'n puguin servir per comprovar si necessiten més detalls. Les últimes pàgines del llibre proporcionen fonts d'informació suplementàries: llibres pels pares i per als pares, llibres tècnics sobre la síndrome de Down, llibres i fullets d'utilitat i associacions i fundacions de la síndrome de Down, principalment a Espanya.

El primer capítol respon les preguntes clau dels pares quan se'ls informa del diagnòstic: com afrontar la situació? com són aquests nens? L'experiència de l'autor i els estudis sobre famílies indiquen que les possibilitats d'adaptar-s'hi són molt més grans que les de no fer-ho. Per desmitificar la imatge estereotipada d'aquestes persones, el llibre conté unes fotos tretes de l'àlbum familiar dels pares. No obstant això, l'autor adverteix

que, mentre que per a la majoria de famílies aquestes fotos ajuden a dissipar les pors i imaginacions, n'hi pot haver d'altres que les trobin aclaparadores. En aquest cas, val més no mirar-les.

Cap pare no està preparat per rebre la notícia que el seu fill té la síndrome de Down. Normalment, passen tot d'etapes en què se succeeixen diferents sentiments que poden ser antagònics. La majoria se senten confusos i desorientats, amb sentiments de protecció o de refús, o totes dues coses alhora, buscant raons al perquè del que els ha passat precisament a ells. Aquests sentiments disminueixen amb el temps, però poden tornar a sorgir en etapes posteriors, especialment quan esclata una crisi familiar. El segon capítol tracta dels sentiments i les reaccions.

Quins efectes tindrà a la família? Com explicar-ho als altres fills, als parents? Com reaccionaran, els avis? Afectarà la parella? La seva relació social? La feina de la mare? El tercer capítol ajuda els pares a trobar una resposta a tots aquests interrogants, tot indicant que no hi ha proves ni indicis que tenir un infant amb aquesta alteració afecti negativament els germans, la parella ni la relació social, encara que poden sorgir dificultats segons el nivell d'independència de l'infant. Hi pot haver conflictes, sobretot, amb els avis, si els pares no reconeixen

els seus sentiments i no s'estableix una bona comunicació. Al resum, l'autor proposa uns quants consells per ajudar els pares a viure amb la seva discapacitat.

El capítol següent, referit a les causes de la síndrome de Down, n'explica les tres tipologies amb un llenguatge molt clar i informa sobre el consell genètic, que es pot ampliar amb la informació de l'apèndix sobre les noves tècniques de test prenatal.

Finalment, els capítols 5, 6 i 7 descriuen les característiques de la síndrome, la personalitat, el caràcter i el creixement mental, motor i social, tot distanciant-se de la terminologia feta servir als llibres tècnics que es concentren en l'aspecte patològic i anormal de l'alteració, ja que aquesta explicació resulta angoixosa, complexa, llarga i frustradora als pares. Així mateix, revela el significat de termes com ara «edat mental», «CI», «habilitat social o habilitat intel·lectual»; revisa les etapes del creixement i el comportament de l'infant; exposa la importància de la col·laboració entre els pares i els professionals i de l'assessorament de la conducta i els avançats d'una intervenció i estimulació precoces i de les activitats pre-escolars. Amb els comentaris finals, introdueix les preocupacions dels pares dels adults, completant així aquesta

etapa de la vida d'aquest subjecte que no havia estat considerada a les edicions angleses anteriors.

En definitiva, es tracta d'una obra molt útil que ens arriba just al moment que al nostre país es planteja urgentment el treball amb els pares en aquest àmbit i que hauríem de tenir en compte tots els qui estem interessats en aquesta qüestió.

Montse Freixa Niella

FERRER I GUARDIA, F. : *L'escola Moderna*. Vic, Eumo Editorial, 1990. Introducció de P. Solà.

Fa estrany que s'hagi tardat prop de vuitanta anys a disposar d'aquesta primera edició catalana de *L'Escola Moderna*, de Ferrer i Guàrdia. Ferrer, tot i ser el pedagog català contemporani més conegut, ha estat sempre un personatge incòmode, no sols per a la pedagogia catalana, sinó per a la mateixa societat. Només cal recordar la polèmica que ha envoltat, fa ben poc, la dedicació d'un monument a la seva memòria a la ciutat de Barcelona.

Ferrer, al cap i a la fi, ja és un clàssic. Puix que clàssica és aquella obra que, malgrat el temps i la mutació de la circumstància, continua parlant-nos en el present. I aquest llibre i el seu autor, malgrat l'eclecticisme postmodern, continuen reptant-nos.

Llegir aquest llibre pòstum és la millor manera de conèixer les propostes i les realitzacions pedagògiques del pedagog d'Alella. El llibre de Ferrer és un llibre de combat i, com a tal, el lector es veu constantment empès a la crítica, amb tota l'amplitud que aquest mot significa en grec. Llegir *L'Escola Moderna* sense prejudici és un magnífic exercici crític per a tot educador, que se sent obligat a contrastar continuadament les seves pròpies conviccions sobre l'educació i el paper d'aquesta vers la societat i vers l'individu. Car la transcendència de Ferrer no és pas la seva obra escolar, no gaire reeixida precisament, sinó l'elaboració d'unes bases teòriques i doctrinals a la percaça d'un model d'educació revolucionari.

Aquests vuitanta anys que ens separen han de servir per fer aquesta aproximació serenalluny de la mitificació de la figura de Ferrer, tant la feta pel CENU com la feta per Alexandre Galí, per citar dues radicalitzacions oposades.

Els mites sorgeixen per explicar fets o situacions que escapen a la raó o que no es volen raonar. Vuitanta anys han de permetre *en-raonar* de Ferrer, de l'educació que ell proposava i de les circumstàncies en què s'inscrivien.

Sense Ferrer sols es coneixeria la meitat de la nostra tradició educativa, i massa sovint som víctimes de la historiogra-

fia pedagògica noucentista. Hi ha una Catalunya educadora de galí, com n'hi ha una de Ferrer, malgrat ell mateix. Com també hi ha pedagogia llibertària catalana ben distinta de Ferrer que denunciava el dirigisme d'aquest i que creia que el dret a l'error és fonamental per preservar la llibertat.

L'edició catalana s'obre amb un pròleg de Pere Solà i Gussinyer, nom que va unit a bona part de la literatura que s'ha produït sobre Ferrer ens els darrers anys al nostre país, que enquadra l'obra dins el context de les idees i els fets. El pròleg té a més l'interès de ser un esforç de síntesi i revisió de les posicions plasma- des a la seves monografies Francisco Ferrer Guàrdia y la pedagogía libertaria (1977) i Francesc Ferrer i Guàrdia i l'Escola Moderna (1978).

L'Escola Moderna és una bona oportunitat per adreçar-se directament a les propostes ferrianes amb ulls nous i d'exercir allò que tot universitari ha de fer: defugir pensaments pensats i beure directament de la font per contrastar per un mateix. Jo suggereixo, al contrari del que ha afirmat el prologuista, no destriar pas entre el que avui és vàlid i el que és superat, car el llibre continua essent, ja ho he dit, un bon repte que obliga a prendre -i per tant a elaborar- posicions pròpies sobre l'objectiu de l'educació, l'educació moral, els currículums ocults,

l'educació sexista, els exàmens, l'educació internacionalista, la formació dels mestres, l'escola i la transformació de la societat, la possibilitat de fer una educació obrerista dins una tradició escolar burgesa, i un munt de qüestions més, exposades amb l'estil radical i contundent de Ferrer i Guàrdia.

Josep González Agapito

MARRERO, H. BUELO, G., NAVARRRO, F. I HERNÁNDEZ, L. (1989) *La inteligencia humana. Más allá de lo que miden los tests*. Barcelona. Labor. 160 pàg.

La intel·ligència humana constitueix l'objecte d'estudi de nombrosos investigadors, tant del camp de la Psicologia com de la Pedagogia. Al llarg de la història, l'estudi de la intel·ligència ha pres diferents direccions i ha estat objecte de teorització des de molt variades perspectives. Això ha comportat que s'establissin interessants discussions, en la majoria del casos, entorn del seu origen i concepte.

Des de fa segles, s'ha pretès analitzar científicament i objectiva la naturalesa psíquica de l'home. Moviments filosòfics i plantejaments psicològics han intentat realitzar aquesta anàlisi. Materialistes, conductistes,

neoconductistes, gestaltistes, etc., pretenien explicar què era la intel·ligència i quin vessant conductual tenia.

En els darrers anys, el vessant cognitiu de l'estudi de la intel·ligència i, en certa forma, les investigacions sobre processament de la informació, intel·ligència artificial, sobre els principis d'organització funcional de l'ésser humà i sobre la problemàtica de les relacions entre processos mentals i cervell, han contribuït a l'aparició d'un gran nombre de models que pretenen arribar a tenir el reconeixement empíric suficient mitjançant investigacions complexes i treballoses.

Com ja hem apuntat, la Psicologia ha definit la intel·ligència al llarg de la seva història de moltes maneres. Per alguns, el concepte d'intel·ligència deriva de l'aprenentatge i suposa l'acumulació de coneixements. Altres consideren que és la capacitat d'adquirir coneixements, per tant, el resultat d'un aprenentatge. També hi ha qui diu que la intel·ligència suposa la suma de capacitats específiques o bé una capacitat d'adaptar-se a situacions noves.

De totes formes, el corrent més estès i que va prendre una importància considerable a principis de segle, és el que caracteritza la intel·ligència com quelcom susceptible de mesura.

El llibre que presentem, par-

tint de la qüestió de si la intel·ligència es pot mesurar o no, s'esforça per donar una visió sintètica i ordenada dels enfocaments actuals que l'estudien. Fent una petita revisió dels estudis sobre la intel·ligència, arriba a l'enfocament basat en el processament de la informació i l'anàlitz amb cura, mostrant com aplica els seus models descriptius i explicatius als processos cognitius més elementals, percepció i memòria.

L'abundància literària en aquesta temàtica ha fet que ens sigui difícil fer una selecció més o menys encertada per poder adquirir una visió global de les orientacions més importants. Per això i per altres motius, com per exemple la circumstància que la major part de publicacions que s'hi refereixen són escrites en anglès, farà que els que han d'estudiar l'enfocament de la intel·ligència puguin pensar que es tracta d'un conjunt de teories, tant esotèriques com poc pràctiques, que no mereixen el notable esforç que es requereix per comprendre-les.

Des d'aquesta òptica tan desoladora, acollim molt de grat l'obra que tenim entre mans. Es tracta d'una obra assequible i ordenada que, a través d'un llenguatge clar i accessible, expressa amb molt d'encert els últims avenços en el camp de l'enfocament cognitiu de la intel·ligència. D'aquesta manera omple, al nostre entendre, un buit en aquest

àmbit d'estudi. Ara bé, es tracta, com ja se'ns diu en el pròleg, d'una obra de caire divulgatiu, per a persones poc iniciades, si més no; també va dirigida a persones que vulguin anar més enllà del coneixement indirecte dels actuals investigadors del camp de la intel·ligència. O sigui, que tant és una obra divulgadora com una veritable introducció per als qui vulguin accedir posteriorment als autors més destacats.

L'obra comença, com hem indicat, amb una primera part que fa referència a la crisi de l'estudi factorial de la intel·ligència, plantejant un seguit d'alternatives a l'esmentat enfocament, tant des d'un punt de vista teòric com pràctic, i dedica un capítol a l'estudi de la intel·ligència a través de tècniques psico-fisiològiques. La segona part és dedicada al tema de com educar la intel·ligència, quines perspectives històriques existeixen i quin és l'estat actual del tema, així com alguns exemples pràctics.

Veiem, doncs, que la psicologia cognitiva ha fet esforços meritoris per estudiar, no tan sols els processos subjacents a la resolució dels tests, sinó també les operacions mentals que expliquen la conducta intel·ligent socialment considerada com a tal, revalorada en els models de Gardner, Schank i Stenberg. Això comporta el fet que s'insisteixi en un element fonamental per aplicar de forma pràctica aquests models, la motivació.

Actualment es va tornant a una concepció més molar d'intel·ligència, és a dir, no s'ha d'intensificar tan sols quantitativament la informació emmagatzemada a la memòria a llarg termini, sinó que s'han de tenir en compte la transmissió, a través de l'educació, de les destreses per processar adientment aquesta informació. Així, apareix un nou constructe, el de competència, que incorpora l'equilibri dinàmic entre les variables aptitudinals i motivacionals.

En resum, els dos enfocaments que es plantegen, el psicomètric i el cognitiu, podrien complementar-se, però serà l'últim que a partir d'ara haurà d'afrontar l'operativització de la intel·ligència més enllà dels dissenys de laboratori.

Per finalitzar, veiem que es tracta, doncs, d'un llibre que les persones interessades en l'estudi de la intel·ligència des d'un vessant pràctic no han de deixar de llegir, perquè, tal i com ens diu Burgaleta en el pròleg, "res és més pràctic que una bona teoria".

Mª Rosa Buxarrais

MARZO, A.; FIGUERAS, J. M.: *Educación de adultos. Situación actual y perspectivas*. Barcelona. ICE-UB/ Editorial Horsori, 1990.

Considero un encert de l'ICE haver publicat un llibre d'educació d'adults i, doncs, fer amb això una petita però significativa aportació a l'Any Internacional de l'Alfabetització. Dues raons més donen relleu a aquest fet: la nostra universitat és a les portes de començar la formació inicial d'educadors socials i Catalunya està a punt de tenir la primera llei d'Educació d'Adults de la història.

Els autors són docents d'adults i tenen una llarga trajectòria de dedicació pràctica en aquest camp, que es veu reflectida al llarg de tota la seva obra. A més, l'obra inclou una aportació d'Eduard Miralles, gran especialista de l'animació socio-cultural, i un pròleg molt suggeridor d'Ignasi Riera.

Com la majoria de llibres publicats a Espanya sobre aquest tema, aquest treball tracta de l'educació d'adults en el conjunt d'aspectes que els autors consideren significatius: història, conceptes, educands, currículum, organització, professorat, metodologia, recursos. D'aquesta manera s'aconsegueix una interessant introducció general a l'educació d'adults, encara que

no es pugui aprofundir cada una de les qüestions.

En el tractament que fa de l'edat adulta, refusa la teoria del dèficit en la concepció del perfil cognitiu de l'educand adult. Es plantegen algunes característiques de l'aprenentatge adult i les seves conseqüències metodològiques.

La necessitat d'orientar l'educació d'adults cap al desenvolupament comunitari és recollida tant en general com en una proposta d'organització que tendeix cap a aquest objectiu. Des d'aquesta òptica globalitzadora en la comunitat, es fa una anàlisi extensiva dels diferents grups específics i les seves necessitats formatives.

El capítol més reeixit és el destinat als àmbits de l'educació d'adults. Se'n destaca un apartat d'animació sòcio-cultural molt complet, en el qual són presents diferents models internacionals i la seva incidència a Espanya. També té força interès la síntesi d'educació pel treball, amb la inclusió de referències clau de l'INEM.

Tenint en compte el moment en què ens trobem, la llacuna principal del llibre és en l'estudi de la reforma i, en aquest marc, en el desenvolupament curricular per a l'educació d'adults. Al capítol del currículum s'agraeix el resum d'alguns dels treballs que s'han fet al llarg dels vuitanta. Però a l'aportació pròpia (una

pàgina i un esquema) no hi trobem elaboracions que superin aquesta trajectòria. En la mateixa línia, no s'aclareix la gran i innovadora aportació de la part d'educació d'adults de la reforma, sinó que, ben al contrari, es presenta com a continuïtat d'alguns aspectes del *Llibre Blanc d'Educació d'Adults* allò que, en realitat, n'és una profunda superació. Amb tot, aquesta llacuna no disminueix l'interès de la lectura d'aquest llibre.

Mereix un comentari l'afirmació sobre el «baix grau d'elaboració teòrico-pràctica» de l'educació d'adults. Aquest reconeixement representa, per una banda, l'esperança que en un futur pròxim s'hi incorporaran les aportacions dels països que tenen un grau molt més elevat d'elaboració. Per l'altra, representa una crida d'atenció a no pretendre superar-lo amb la introducció precipitada de teories pensades per a realitats molt diferents de les de l'edat adulta.

La reflexió sobre el conjunt de qüestions plantejades pel llibre d'Angel Marzo i Josep M. Figueras és necessària per caminar en la primera perspectiva, des de la qual la nostra universitat pot fer una aportació decisiva a l'estudi de l'educació d'adults al nostre país.

Ramón Flecha

BAUDELLOT, CH., ESTABLET, R.: *El nivel educativo sube*. Madrid, Ed. Morata, 1990, trad. G. Solana, 167 pp.

En aquesta nova obra, els autors del conegut i, en el seu moment, important llibre *L'escola capitalista a França*, per mitjà de dades empíriques pretenen demostrar l'inconsistència de l'afirmació que el nivell educatiu és cada vegada més baix. Pels autors, el nivell educatiu puja, si bé no per a tothom ni sempre de la mateixa manera. A partir de l'anàlisi que fan del sistema educatiu, posen en evidència el desnivell entre un cert sector educativament i culturalment privilegiat i la massa resistent.

BREZINKA, W.: *La educación en una sociedad en crisis*. Madrid, ed. Narcea, 1990, traducció i presentació de J. Mª Quintana, 224 pàg.

W. Brezinka, professor de la Universitat de Constanza, reflexiona en aquesta obra al voltant d'una sèrie de problemes actuals de l'educació de caràcter fonamentalment social i polític, des d'una perspectiva teòrica i filosòfica. Es tracta de temes com el paper de l'educació en una societat en crisi de valors, els fins

educatius en relació amb la família i l'escola, la igualtat d'oportunitats i l'organització escolar, l'ètica professional dels mestres, etc.

FISCHER, G. N.: *Psicología Social. Conceptos fundamentales*. Madrid, ed. Narcea, 1990, trad. A. Guerra i A. Casals, 191 pàg.

Es tracta d'una obra general sobre psicologia social, però que no té, en canvi, l'estructura de tractat o de manual. Fa una presentació de la psicologia social per mitjà d'una sèrie de conceptes o temes essencials: la relació social, la influència social, la representació social, la comunicació social i la identitat social. El llibre té una intenció introductòria i, per tant, és d'utilitat per a estudiants de primer cicle de qualsevol àrea que requereixi coneixements propedèutics de caire psicosocial. L'autor és professor a Universitat de Metz.

FONTANA, D.: *La disciplina en el aula. Gestión y control*. Madrid, ed. Santillana, Aula XXI, 1989, trad. F. Daranas, 197 pàg.

Aquesta obra tracta d'una qüestió que constitueix gairebé sempre una de les preocupacions

més constants –i, a voltes, angoixoses– presents en la tasca del professor. L'enfocament actual –que és el d'aquest llibre– pretén superar les concepcions tradicionals de la disciplina com a simple control extern i rigid. A la primera part, el llibre presenta la naturalesa dels problemes de disciplina i, sobretot, les seves causes. A la segona, explica diferents estratègies per afrontar aquests problemes, centrant-se sobretot en les que procedeixen de l'enfocament conductista, del cognitiu i de les tècniques de gestió.

FREIRE, P.: *La naturaleza política de la educación. Cultura, poder y liberación.* Barcelona, ed. Paidós-Ministerio de Educación y Ciencia, 1990, introd. d'H. A. Giroux, trad. S. Horvath, 204 pàg.

Aquesta nova obra del gran pedagog brasiler Paulo Freire és una recopilació d'escrits dispersos i poc difosos que prolonguen i matisen les seves aportacions formulades en altres llibres més unitaris i coneguts, com *L'educació com a pràctica de la llibertat* o *Pedagogia de l'oprimit*. Entre altres temes, els diferents capítols tracten, per exemple, de: l'acte d'estudiar, l'acció cultural i la reforma agrària, el procés d'alfabetització política o l'educació humanística. Aquesta

edició inclou també alguns diàlegs o entrevistes amb Freire.

ORTON, A.: *Didáctica de las matemáticas.* Madrid, Ministerio de Educación y Ciencia y Ediciones Morata, 1990, trad. G. Solana, 222 pàg.

El llibre es presenta com una introducció general a l'estudi de l'aprenentatge de les matemàtiques. Estructurat en deu capítols, intenta respondre a interrogants com: quines matemàtiques poden aprendre els infants?; quines són les exigències cognitives en l'aprenentatge de les matemàtiques?; els alumnes, poden descobrir les matemàtiques pel seu compte?; per què uns alumnes rendeixen més que altres?; existeix una teoria de l'aprenentatge de les matemàtiques?

SANTOSFERANO, S.: *Terapia de control cognitivo con niños y adolescentes.* Madrid, ed. Pirámide, 1990, trad. de M. A. Quiroga, A. Barragán, B. Montoro, 279 pàg.

L'autor, professor de Psicologia a la Facultat de Medicina de la Universitat de Harvard, presenta en aquest llibre un mètode de psicoteràpia d'orientació cognitiva que integra aportacions

de la psicologia psicodinàmica, la psicologia conductual i la psicologia evolutiva. S'hi descriuen i comenten les principals aplicacions terapèutiques de la Teoria del Control Cognitiu al cas d'infants i adolescents amb problemes greus d'adaptació i de fracàs escolar causats per dificultats d'aprenentatge.

SANZ ORO, R.: *Evaluación de programas en orientación educativa*. Madrid, ed. Pirámide, 1990, 142 pàg.

El llibre, en el primer capítol, descriu els elements fonamentals que ha d'incloure tot programa d'orientació educativa i les fases que cal seguir per planificar-la. Abans de centrar-se en el tema específic de l'avaluació de programes d'orientació, es dedica un apartat a l'avaluació referida a l'educació en general. Finalment, presenta de forma crítica alguns models concrets d'avaluació. L'autor és professor d'Orientació Educativa a la Universitat de Granada.